

CEZA MUHAKEMELERİ USULÜ HUKUKUNDA MEHİLLER

Doç. Dr. Ayhan ÖNDER

K O N U

Tetkik konumuz CMUK. unundaki mehillerdir. Biz, mehz kanunun «Fristen» şeklinde tesbit ettiği ve «Mehiller» olarak dilimize çevrilebilecek hükümlerini tetkik edecek, «Terminen» yani, dâvaya iştirak edenlerin mahkeme huzurunda olarak, gerek mahkeme binası içinde gerek dışında yaptıkları iddia veya müdafaa veya mahkemenin yapmış bulunduğu tetkikatı, muayyen bir zaman içinde olsa bile, doğrudan doğruya inceleyecek değiliz. Ancak, konumuzun icap ettirdiği yerlerde bu müesseseye de temas edeceğiz. Böylece tetkik mevzuumuzu, muayyen bir vakıadan itibaren başlamak üzere muayyen bir zaman fasılası tesbit edilmiş ve bu müddetin geçirilmemesinin gerekli bulunduğu, veya bu müddet içinde muayyen muamelelerin yapılamayacağına mütedair olan mehiller olarak tahdit etmiş bulunuyoruz.

T A R İ H Ç E

Ceza Muhakemeleri Usulü hukukundaki mehiller, modern hukukun benimsediği ve bu hukuk tarafından sistemli bir şekilde tesbit edilen müessesedir. Mehillere yer vermemiş bir usul kanununun muhakemeyi intizam içinde yürütebilmesi düşünülemez. Engizisyon usulünde kaide olarak, yalnız müdafaa ve kanun yolu bakımından kabul edilmiş bazı mehiller vardı¹. Bugünkü dâva ikâmesi monopolü prensibinin carî olduğu hukukta tarafların haklarının emniyet altına alınması, dâva muamelelerinin mehle bağlanması ve yapılan bu muamelelere karşı taarruzu da tahdid edebilmek için mehil, kendisinden vazgeçilmez bir müessese olarak kabul edilmiştir².

1) *Zachariae*, II/22.; *Ullmann*, 269.

2) *Ullman*, 269.

Roma hukuku maznun için tesbit edilmiş bulunan kat'i mehilleri kabul etmişti. Bu mehilleri hâkim tesbit etmekte ve riayet edilmediği takdirde hakkın kaybolmasını tevlit eylemekteydi. Aynı mahiyette olmak üzere delillerin de muayyen bir müddet içinde ikame edilmesi hususunda kat'î mehil tesbit edilebilmekteydi. Bunun yanında, dâvanın muayyen bir müddet içinde bitirilmesi gerektiğini de gösteren kat'î mahiyette mehiller vardı. Bu mehil, Justinian'a kadar bir yıl, bundan sonra iki yıla çıkarılmıştı³. Carolina da dâvacının riayet ile mükellef olduğu mehilleri kabul etmişti. Dâvacı için verilen ve delil ikamesi hususuna müteallik bulunan mehlin kaçırılması halinde, yeniden delil ikame edemezdi⁴.

Müşterek hukukta ise, dâvanın tarafları muayyen mehillere riayet mecburiyetinde olmadıkları gibi, kendilerine verilecek muayyen mehiller ile de dâva muamelelerinin tahdit edilebileceği de kabul edilmemişti. Ancak, bütün bunların yanında dâvanın mümkün olduğu kadar çabuk bitirilmesi esas prensip idi⁵.

MEHİLLERİN TARİFİ VE TAKSİMİ

Yukarıda verdiğimiz izahattan da anlaşıldığı veçhile, mehiller iki şekil arz etmektedir. Evvelâ, muhakemenin kesintisiz devam etmesi için⁶ bir dâva muamelesinin yapılması veya bu zaman faslında bir usulü vakıanın hazırlanması imkânını veren zaman⁷, mehil olduğuna göre, birinci tip mehillere *muamele mehilleri*, ikinci tipte olanlara ise *ara mehilleri* denilmektedir⁸. Bu sebeple, muhakeme muamelelerinde mehillerin ehemmiyeti, ya muayyen bir müddet içinde muamele yapılamayacağı veya ancak bu müddet içinde alâkalı olduğu muamelenin yapılabileceğini göstermesi bakımından, ikili olup, bunun birisi müsbet diğeri ise menfi tesiri haizdir⁹.

3) *Zachariae*, II/22.

4) *Zachariae*, II/23, not 7.

5) *Martin*, 117.

6) *Beling*, 192.

7) *Kern* (84) mehilleri yalnız dâva muamelelerinin yapılabileceği zaman olarak gösterdiğinden verdiği tarif eksiktir.

8) *Graf zu Dohna*, 89.; *Schmidt*, 87.; *Rosenfeld*, 137.; *Beling*, 192.; *Cerland*, 182.

9) *Glaser*, II/252, 253.

1 — Muamele Mehilleri:

Yapılan bu taksimdeki muamele mehilleri de kendi arasında iki kısma ayrılır. Mehil, ya kanun tarafından tesbit edilmiştir ve bunlara *kanunî mehiller* (Dilatio legalis) veya kanun bir mehlin hâkim tarafından tesbit edilebileceğine cevaz vermiştir ki, bunlara da *hâkim mehli* (Dilatio judicialis) denilmektedir.

Hukukumuzda da, me haz kanunda olduğu gibi, bir muhakeme muamelesinin veya safhasının muayyen bir mehle kadar bitirilmesi mecburiyetini tesbit eden bir tahdit ve kaide yoktur. Esasen pek çok hallerde meselenin mahiyeti böyle bir hükmün sevkine de imkân vermemektedir¹⁰. Ancak, bazı hallerde kanun, muayyen bir müddet içinde olmasa dahi, bazı muamelelerin muhakemenin muayyen bir safhasına kadar yapılması gerektiğini tesbit etmektedir¹¹.

a — Kanunî Mehiller :

Bu mehiller kanun tarafından kat'î mahiyet arzeder şekilde gösterilmiştir. Mahkeme bu mehilleri kısaltamaz, uzatamaz ve başlangıç zamanını değiştiremez. Bu kanunî mecburiyetlere riayet edilmeden yapılan muamelenin hukukî herhangi bir değeri olmayacaktır¹². Bu tip mehillere riayet edilip edilmediği re'sen tetkik olunur¹³.

CMUK. muzun 42, 165, 194, 228, 304/, 310, 314/1, 315, 316, 322, 388, 391 inci maddelerinde gösterilmiş bulunan mehiller kanunîdir. Kanunî mehillerin hukukumuz ve bilhassa me haz kanun bakımından göstermiş olduğu hususiyet, kaide olarak bir hafta olmasıdır. 42, 228, 304/2, 310 ve 314/1 de olduğu gibi. Değişik müddetlerde olan kanunî mehiller de vardır. 194 üncü madde 3 gün, 388 inci madde 8 gün, 165 inci madde 15 gün ve 322 nci madde 30 günlük kanunî mehiller kabul edilmiştir.

b — Hâkim Mehli :

Bu tip mehiller hâkim veya mahkeme tarafından tesbit edilmesine göre, mehlin başlangıç veya nihayete ereceği zaman da hâkim veya mahkeme tarafından gösterilecektir. Burada hazırlık tahkika-

10) Glaser, II/253.

11) Glaser, II/253.

12) Löwe - Rosenberg, 19/154.

13) Kern, 84.

tını yapan C. Müddeiumumisinin de mehiller tesbit edileceğinin gayet tabii olduğuna temas etmekle iktifa edelim. Hâkimin tesbit ve tâyin etmiş olduğu mehiller de kaide olarak CMUK. nun 33 üncü maddesine göre tefhim veya tebliğden itibaren başlamakta ise de, bu tip mehlin başlangıç veya nihayete erdiği zamanı hâkim tesbit edebilir. Hâkimin kendisinin tesbit ettiği mehli uzatabileceği de tabiidir. Bu mehillere misal olarak CMUK. nun 121, 166/2, 169, 255, 263, 337 ve 351 inci maddeleri gösterilebilir. Ancak, mehlin uzatılabilmesi için, bitmemiş olması bir şart mıdır? Bu hususta ihtilâf vardır. Bazı müelliflere göre, mehil bittikten sonra bu mehlin uzatılması bahis konusu olamayacaktır. Mehil bitmeden önce gerek talep üzerine gerek meselenin mahiyeti icabı re'sen mehlin uzatılması mümkündür¹⁴. Mehil geçtikten sonra, mehlin uzatılmasından değil, hâdisenin şartları ve mahiyeti müsait olduğu takdirde yeni bir mehilden bahsedilir¹⁵.

2 — Ara Mehilleri:

Ara mehilleri, muayyen bir zaman fasılası içinde belli bir usulü vakıanın hazırlanmasına imkân veren mehillerdir. Bu mehil içinde mehil ile ilgili olan dâva muamelesi yapılamaz. Görüldüğü veçhile, beyan veya muamele mehillerinde dâva ile ilgili olanların herhangi bir harekette bulunması veya bir muameleyi yapmaları arzu edilmesine mukabil, ara mehillerinde bir şeyin yapılmaması istenmektedir.

Kanunumuz bakımından en önemli ara mehilleri 210 ve 354 üncü maddelerde gösterilen ve celpnamenin tebliği ile duruşma arasında en aşağı bir haftanın geçmesini âmir bulunan hükümdür. 37 nci maddede gösterilen mehil de bir ara mehlidir. Buna mukabil 92 nci maddedeki mevcut mehil bir ara mehli değildir¹⁶.

Ara mehilleri taraflara hitab etmekle beraber, esasta mahkemenin nazara alması gereken bir mehil tipidir. Fakat, ara mehillerinin mahkemece nazara alınması gerekmekte ise de, maznun mehle riayet edilmesinden feragat ettiği takdirde, ferakat hukukî tesiri haizdir.

14) Löwe - Rosenberg, 20/148.

15) Ullmann, 270.

16) Schmidt, 88.

MEHİLLERİN ÇEŞİTLİ YÖNLERDEN TASNİFİ

CMUK. muzun bir mehil tesbit eden veya usul safhaları içinde bazı muamelelerin yapılabilip yapılamayacağını gösteren ve bu sebeple mehiller içinde tetkiki mümkün olan hükümlerinin incelenmesi, mehilleri çeşitli yönlerden tetkik imkânını verir ¹⁷.

1 — Mehlin gayesine göre tasnifi:

Mehiller gayelerine göre tasnif edildiklerinde, bunların hâkime, dâvanın taraflarına ve dâvada alâkalı üçüncü kişilere hitap etmeleri bakımından kısımlara ayrılabilir.

a — *Hâkime hitap eden mehiller :*

CMUK. nun 92 (Cumhuriyet müddeiumumisi tarafından emrolunan zabıt muamelesi eşya henüz teslim edilmemiş olsa bile üç gün içinde hâkim tarafından tasdik olunmadığı takdirde hükümsüzdür), 109 (Maznunun tutulduğu günü, selâhiyetli hâkim huzuruna gönderilmezse, isterse hemen ve en geç tutulduğu aynı günde en yakın sulh hâkimi huzuruna çıkarılır), 128 (yakalanan şahsın nihayet ertesi günü hâkim tarafından sorguya çekilmesi), 129 (yakalanan kimşenin ertesi günü bırakılmasına veya tevkifine dair karar verilmesi), 134 (ihzar olunan maznunun hemen mümkün olmazsa nihayet 24 saat içinde hâkim tarafından sorguya çekilmesi), 222 (Tehir olunan duruşmaya zaruret olmadıkça sekiz günden fazla fasıla verilemez), 261 (Hükmün tefhimi, duruşmanın hitamında ve nihayet duruşmanın bitmesinden bir hafta içinde hüküm fıkrasının okunması ile olur), 268 (Hükmün esbabı mucibesi tamamen zabıtnameye derç edilmemişse, tefhimden üç gün içinde dâva dosyasına raptolunur), 299/son (itirazı varit görmeyen makam derhal ve nihayet üç gün içinde itirazı tetkike selâhiyetli olan mercie işi gönderir) maddeleri hâkime hitap eden mehillerdir.

Hâkime hitap eden mehillere kaide olarak riayet şarttır. Fakat, kanun bazı hallerde hâkimin kaçırdığı mehilden sonra dahi o muameleyi yapabileceğine müsaade etmektedir. Meselâ, CMUK. nun 268 inci maddesinde, hükmün esbabı mucibesi tamamıyla zabıtna-

17) *Birkmeyer*, 547 ve müt.; *Rosenfeld*, 137.; *Kries*, 456.

meye dercedilmemiş ise tefhimden üç gün içinde dâva dosyasına konulmak suretiyle, hâkim, yapmadığı bir muameleyi kanunun sarıh hükmü muvacehesinde, yapmağa mezundur. Ancak, kanunda öyle hükümler vardır ki, bu hallerde hâkim kaçırdığı mehilden sonra o muameleyi yapamaz. Meselâ, CMUK. nun 261 inci maddesi hükmü bu cinstendir. Yapılmamış bir muamelenin daha sonra hâkim tarafından yapılabilip yapılamıyacağını tâyin hususunda kanunda sarıh bir hüküm olmadığı hallerde, bu hükümlerin tefsirinden bir neticeye varmak gerekecektir¹⁸. Hâkim mehle riayet etmediği takdirde, kanun bazı hallerde, meselâ CMUK. nun 210 uncu maddesinin ikinci fıkrasında olduğu gibi, maznun, son tahkikatın açılmasına dair olan karar okunmazdan evvel duruşmanın talikini isteyebilir.

b — *Dâvada taraf olanlara hitap eden mehiller :*

CMUK. nun 42 (Eski hale getirme istidası, mâniin kalkmasından bir hafta içinde verilmek lâzımdır), 166/2 (Reis bir diyeceği varsa bildirmesi için bir müddet tâyin ederek istidayı maznuna tebliğ edebilir), 194 (İddianame maznuna tebliğ edilir ve delillerin toplanması ve son tahkikatın açılmasına muhalefet edip etmediğini üç gün içinde bildirmeye davet olunur), 228 (Duruşma maznun hazır olmadan yapılırsa, hükmün kendisine tebliği tarihinden itibaren bir hafta içinde eski hale getirme talep olunabilir), 263 (Eğer karar sulh mahkemesinden sadır olmuş ve evvelce ilk tahkikat yapılmamış ise maznun bu karar kendisine tebliğ olunduğu sırada tâyin olunacak müddet içinde bazı delillerin duruşmadan evvel toplanmasını isteyebilecektir), 295 (Kanun yoluna müracaattan feragat mehil geçmeden dahi yapılabilir ve bu muteber olur), 304/2 (Acele itiraz, kararın 33 üncü maddeye göre öğrenilmesinden itibaren bir hafta içinde yapılması lâzımdır), 310/1 (Dâvayı temyiz talebi hükmün tefhiminden itibaren bir hafta içinde yapılmalıdır), 311 (Gıyaben ve aleyhe sadır olan hükümlere karşı bir hafta içinde eski hale getirme talep olunabilir), 310/2 (Para yatırma şartı, itirazın reddi kararına 33 üncü maddeye göre ittilaından bir hafta içinde yapılır), 314 (İhtiyarî temyiz lâyihası bir hafta içinde verilmelidir), 315/2 (Temyiz talebinde bulunan, talebin reddi hususunda verilen karara karşı tebliğden itibaren bir hafta içinde temyiz mahkemesinin bu hususta karar vermesini talep edebilir), 316 (Temyiz taleplerinde

18) *Graf zu Dohna*, 89.

hasım tarafın bir hafta içinde yazılı cevap vermesi mümkündür), 336 (Muhakemenin iadesinde, bir diyeceği varsa bildirilmek üzere bir mehil tâyin edilerek hasıf tarafa tebliğ olunacaktır), 337/4 (Muhakemenin iadesinde delillerin toplanması bittikten sonra, bir mehil tâyin olunarak Cumhuriyet müddeiumumisi ve maznun mütalâa ve mülâhazalarını bildirmeğe davet olunur), 351 (Şahsî dâva usulüne uygun olarak açılmış ise, bir mehil tâyin edilerek diyeceklerini bildirmek üzere maznuna ve hakkında dâva açılmış ise, mes'ulübilmale de tebliğ olunacaktır), 361 (Şahsî dâvacı gıyabında verilen hükme karşı bir hafta içinde eski hale getirme talebinde bulunabilir) 369 (Müdahale Cumhuriyet müddeiumumisi için kanun yoluna müracaat mehlinin geçmiş olması dâvaya dahil olan için de muteberdir), 388 (Ceza kararnamesine tebliği tarihinden itibaren sekiz gün içinde itiraz edilebilir veya mahkûm müddet bitmeden evvel itirazından vazgeçebilir) maddeleri ise, dâvada taraf olanlara hitap eden mehilleri göstermektedir.

c — Dâvada alâkalı olan üçüncü şahıslara taallûk eden mehiller:

Bu kısım içinde herhangi bir makam dahi incelenebilir. C. Müddeiumumiliği de bu mefhuma ithal olunabilir. Ancak, müddeiuminin dâvada alâkalı üçüncü kişi olarak incelenebilmesi için, taraf olarak faaliyet göstermemiş olması lâzımdır.

CMUK. nun 90 (Hâkim kararı olmadan yapılan zabıta alâkalının itirazı üzerine zabıt muamelesini yapan memur bunu üç gün içinde hâkime tasdik ettirmek mecburiyetindedir), 92/4 (C. Müddeiumumisi tarafından emrolunan zabıt muamelesi eşya henüz teslim edilmemiş olsa bile üç gün içinde hâkim tarafından tasdik olunmalıdır), 106/3 (Tevkif müzekkeresi, maznunun yakalanması anında ve bu mümkün olmazsa hangi suç için tevkif edildiği bildirilmekle beraber tevkifhaneye konulduğunun nihayet ertesi günü 33 üncü madde mucibince tebliğ edilir), 121 (Kefalet etmiş olan kimse hâkim tarafından tâyin olunan mehil içinde maznunu getirdiği veya maznunun firar niyetinde bulunduğunu gösteren vakıaları etvki-fine müsait olacak kadar bir müddet evvel haber verdiği takdirde kefaletten kurtulur), 165 (Müstedi aynı zamanda suçtan zarar gören kimse ise, kararın tebliğinden itibaren 15 gün içinde itiraz edebilecektir), 169 (165 inci maddeye göre yapılan itirazda, mahkeme reisi muayyen bir müddet içinde kefalet verilmesini tâyin eder), 255 (Fiilin suç olup olmadığı hususî hukuk kaidelerine taallûk eden

bir meselenin haline bağı ise, bu takdirde mahkeme hukuk dâvası açılması için alâkadarlara bir mehil verebilir), 291 (Kanunî mümessil ve maznun kadın ise kocası bunlara açık olan kanun yollarına kendiliklerinden müracaat edebilirler), 304/2 (İtiraz, 33 üncü maddeye göre alâkadarların kararı öğrendiği günden itibaren bir hafta içinde olmak lâzımdır).

2 — Devam ettiği müddet bakımından mehillerin tasnifi:

Beyan edelim ki, kanun mahkeme tarafından tesbit edilecek olan mehiller için belli bir müddet tâyin etmemiştir. Bunu, dâva muamelesinin mahiyetine göre takdir hakkını istimal ederek hâkim tesbit edecektir. Bu sebeple, hâkim tarafından tesbit edilecek mehiller için mutlak surette gayrı muayyen mehiller (absolut unbestimmt) denilmektedir. Kanun tarafından tesbit edilmiş bulunan mehiller ise iki kısma ayrılır: Bir kısım mehiller mutlak surette muayyendirler (absolut bestimmt) veya diğer bir kısım mehiller ise nisbî mahiyette mutlaklardır (relativ bestimmt). Nisbî mahiyette mutlak olan mehiller de kendi aralarında eşitli yönlerden tasnife tâbi tutulabilirler.

a) *Mutlak surette kat'î mehiller :*

Bu mehiller gün hafta veya ay olarak gösterilmişlerdir.

aa — Gün olarak gösterilen mehiller.

CMUK. nun 90, 92 ve 268 inci maddelerinde gösterilmiş bulunan mehiller bu tiptedir. Ceza kanununun mevkii meriyeti vazına müteallik kanunun 28 inci maddesi de 30 günlük mehli ihtiva eder.

bb — Hafta olarak tâyin edilmiş bulunan mehiller.

Bu mehiller de bir, iki veya üç hafta olarak gösterilmişlerdir. 442, 228, 304/2, 310, 315/2, 316, 361, 388 inci maddelerde gösterilen mehiller bir haftalıktır.

37 ci maddedeki mehil ise iki haftalıktır.

112 ci maddedeki mehil ise 3 haftalıktır.

cc — Ay olarak tesbit edilmiş bulunan mehiller.

CMUK. nun bazı maddeleri aylık mehiller kabul etmiştir. Bunlar bir veya iki aydır. 310 uncu maddenin 2 nci fıkrasına göre Sulh

mahkemesinden verilen ve temyizi kabil olan kararları, kazası dairesinde buldukları Asliye veya Ağır Ceza mahkemeleri nezdindeki Cumhuriyet Müddeiumumileri tefhim tarihinden itibaren bir ay içinde temyiz edebileceklerdir. İki aylık mehil ise 112 nci maddenin 3 üncü fıkrasında olup, tevkifte mevkufiyetin devamına lüzum olup olmadığı hususunun tetkikine taallûk etmektedir.

b) *Nisbî mahiyette kat'î mehiller :*

Bu tip mehillerde kanun, mehlin asgarî veya azamî haddini göstermiştir. Hâkim bu mehiller içinde hâdiseye en uygun olanını seçebilecek ve bu seçimlik hakkı sebebiyle mehil nisbî mahiyet arzedecek, fakat kanunda gösterilen asgarî ve azamî müddetlere riayet mecburiyeti, bu mehilleri aynı zamanda kat'î mehil vasfına bü-ründürecektir.

aa) Asgarî müddetlerle tâyin edilmiş bulunan mehiller.

Asgarî müddetleri tâyin edilerek tesbit edilmiş bulunan mehiller daima ara mehilleridir. CMUK. nun 210 ve 354 üncü maddesinin 2 ci fıkrasında gösterilmiş olup, «... celpname ile duruşma arasında en az bir hafta müddet bulunur.» şeklinde ifade edilmiştir.

bb) Azamî müddetlerle tâyin edilmiş bulunan mehiller.

Bu tip mehillerde azamî müddetler çeşitlidir. 134 ve 157 nci maddelere göre azamî müddet 24 saati geçemeyecek, 109 uncu maddeye göre «en geç tutulduğu aynı günde», 108, 114/3, 128 ve 129 uncu maddelere göre «... nihayet ertesi günü», 299/3 e göre «nihayet üç gün içinde», 222 nci maddeye göre «... sekiz günden fazla», 261 ve 314 üncü maddelere göre «bir hafta içinde» 322 nci maddeye göre «30 gün içinde» şeklinde belirtilmiştir.

cc) Hem asgarî hem de azamî müddetleri tâyin edilmiş olan mehiller.

Bu tip mehiller misal CMUK. nun 112 nci maddesinin 3 üncü fıkrası gösterilebilir. Mevkufiyet halinin devamına lüzum olup olmadığı hususu, «üç haftadan eksik ve iki aydan fazla olmayan mehiller içinde» icra edilmek lâzımdır.

c) *Nisbî mahiyette olan mehiller :*

Bu tip mehiller iki kısım içinde mütalâa edilebilirler. Bir kısım muameleler ya muayyen bir dâva muamelesine kadar yapılabil-

lır veya muayyen bir dâva muamelesinden sonra yapılabilir. Bu tip mehillere dâvanın safhasına göre tâyin olunan mehiller de denilmektedir ¹⁹.

Kanun nisbî mahiyette tâyin ettiği bu mehiller için, «mehil» terimini istimal etmez ve teknik mânada da bunlar mehil değildir. Bu sebeple aşağıda tetkik edeceğimiz nisbî mehiller için eski hale getirme müessesesi tatbik olunamaz ²⁰.

A — Muayyen bir usul safhasına kadar yapılmasına cevaz verilen mehiller:

Kanun, bir dâva muamelesinin diğer dâva muameleleri yapıncaya kadar icra edilebileceğine müsaade etmiş olabilir. Burada bahis konusu olan mehil bir müddetle mukayyet değildir, fakat yapılan veya yapılacak olan bir dâva muamelesi ile bağlıdır.

1 — Âmme dâvası henüz açılmamış olan haller:

CMUK. nun 90 ıncı maddesinin 4 üncü fıkrasına göre, zabta karar mahkeme tarafından verilmemiş ve alâkadar şahıs itirazda bulunmuş ise, bu takdirde zabıt muamelesini yapan memur bunu üç gün içinde hâkime tasdik ettirecektir. Âmme dâvası açılmadığı hallerde hâkim zabıt muamelesinin yapıldığı yer sulh hâkimidir.

2 — İlk tahkikat bitinceye kadar:

Buradaki mehil ilk tahkikatın bitimine kadar devam etmektedir. CMUK. nun 15 inci maddesinde, maznunun selâhiyetsizlik iddiasını ilk tahkikatın bitmesinden evvel bildirmesi şarttır ²¹.

3 — Son tahkikat açılincaya kadar:

CMUK. muzun sistemine göre, mevkufl bulunan maznun, müdafî ile her zaman görüşebilir ve muhabere edebilir. Ancak, son tahkikat açılincaya kadar hâkim maznunun muttali olması tecviz edilmeyecek hususatın kendisine bildirilmesini menedebilir. Tevkif se-

19) *Schmidt*, 88.

20) *Birkmeyer*, 549, 550.

21) Burada ilk tahkikatın sonunun neresi olduğu meselesine temas edecek değiliz. Bu hususta bak: *Önder*, Ad. Der. 1961/N. 5.

bebine göre lüzumu halinde son tahkikatın açılmasına kadar maznun ile müdafinin görüşmesinde bizzat hâkim veya tâyin edilecek naip yahut istinabe olunan hâkim hazır bulunabilecektir (md. 144).

4 — Son tahkikatın açılmasına dair olan kararın veya iddianamenin okunmasından evvel veya temyiz mahkemesinde duruşmalı işlerde raportör âzâ tarafından yazılmış olan rapor okununcaya ve duruşmasız işlerde temyiz tetkikatı başlayıncaya kadar:

Bu kısım içinde tetkik edilebilecek olan hususlar CMUK. nun 17, 24 ve 210 uncu maddelerinde gösterilmiştir.

Maznunun talebi üzerine verilecek selâhiyetsizlik kararı ancak son tahkikatın açılmasına dair olan kararın veya iddianamenin okunmasından evvel verilmelidir. Bundan sonra C. Müddeiumumisi artık selâhiyetsizlik iddiasında bulunamayacağı gibi, mahkeme dahi re'sen selâhiyetsizlik kararı veremeyecektir. (md. 17).

Bitaraflığını şüpheyeye düşürecek sebeplerden dolayı bir hâkimin reddi Asliye mahkemesinde son tahkikatın açılmasına dair olan karar veya iddianame ve Temyiz mahkemesinde duruşmalı işlerde raportör âza tarafından yazılmış olan rapor okununcaya ve duruşmasız işlerde Temyiz tetkikatı başlayıncaya kadar istenebilir (md. 24).

Celpname ile duruşma günü arasında en aşağı bir hafta geçmesi lâzımdır. Bu mehle riayet edilmediği takdirde, son tahkikatın açılmasına dair olan karar okunmazdan evvel maznun duruşmanın talikini isteyebilir (md. 210).

5 — Duruşmadan evvel:

Ceza kararnamesine itiraz üzerine duruşma yapılır. Ancak, duruşmadan evvel maznun itirazından vazgeçerse duruşmaya mahal kalmaz (md. 390). Bunun gibi kanun yoluna müracaat üzerine verilecek karar duruşma ile verilecekse, duruşma başladıktan sonra vazgeçme, ancak hasmın muvafakatı ile mümkün olabilecektir (md. 296).

6 — Delillerin ikâmesi hitam bulmazdan evvel:

CMUK. nun 239 uncu maddesine göre, bir delilin veya isbat olunacak vakıanın geç irad edilmesi, ikâmesi talebinin reddine sebep olamaz. Bununla beraber dinlenecek şahidin veya ehlihibrenin ismi hasma geç tebliğ edilmiş yahut isbat edilecek hâdise hasım tarafı

için lâzım gelen malûmatı elde etmeğe vakit müsait olmayacak derecede geç bildirilmişse, hasım tarafı delillerin ikâmesi hitam bulmazdan evvel malûmat almak üzere duruşmanın talikini isteyebilecektir.

7 — Muhakemenin bittiği bildirilinceye kadar:

CMUK. nun 357 nci maddesine göre, şahsî dâva açan mutazar- rıra karşı maznun muhakemenin bittiği bildirilinceye kadar karşı-lık dâva ile şahsî dâva dâvacısının mahkûmiyetini isteyebilecektir. Muhakemenin bittiğinden neyin anlaşılması gerektiği hususu CMUK. nun 251 inci maddesinde gösterilmiştir.

8 — Hükmün tefhimine kadar:

CMUK. nun 361 inci maddesine göre, şahsî dâvacı hükmün tef- himine kadar dâvasından vazgeçebilmektedir.

B — Muayyen bir usul safhasından sonra yapılmasına müsaade edilen mehiller:

Kanun bazen, diğer bir muamelenin yapılmış olmasından sonra bir dâva muamelesinin yapılabileceğini kabul etmektedir. Bu kısım içinde tetkik edilecek hallerin yukarıda (A) harfi altında tetkik edilmiş bulunanlardan farkı, orada bir usul safhasına kadar bazı mua- melelerin yapılmasına mukabil, burada bir usul safhasından sonra bazı muamelelerin yapılmasına cevaz verilmiş olmasıdır.

1 — İlk tahkikattan ve iddianamenin mahkemeye verilmesinden sonra:

İlk tahkikatın neticesinde ve ilk tahkikat yapılmamışsa iddia- namenin mahkemeye verilmesinden sonra müdafî dâvaya müteal- lik her nevi evrak ve vesaiki tetkik etmek hakkını haizdir (md. 143).

2 — Son tahkikatın açılmasına karar verildikten sonra:

CMUK. nun 124 üncü maddesinin son fıkrasına göre, son tah- kikatın açılmasına karar verildikten sonra mahkeme reisi acele hal- llerde tevkif selâhiyetini haizdir.

3 — Cevap lâyihası verildikten sonra:

CMUK. nun 316 ncı maddesinin ikinci fıkrasına göre, temyiz eden tarafın hasmı maznun ise bu hususta bir zabıt varakası tutulmak üzere zabıt kâtibine yapılacak bir beyanla da cevabını verebilecektir. Cevap lâyihası verildikten veya bunun için muâyyen müddet bittikten sonra dâva dosyası C. Müddeiumumisi tarafından Temyiz mahkemesine verilmek üzere C. Baş Müddeiumumiliğine gönderilecektir.

MEHİLLERİN HESABI

A — Mehillerin başlangıcı:

Mehillerin hesap olunabilmesi için önce, mehlin başlangıcının tesbit edilmesi gerekir. Bu ise, başlangıç zamanının veya başlangıca esas olan hâdisenin bilinmesi ile mümkün olur. İşte, mehillerin başlangıç anını tâyin eden bu an, kanunî mehiller için kanunca, hâkim veya mahkeme tarafından tâyin edilen mehiller için bu mercilerce tesbit edilir.

Mehlin başlangıcı bakımından iki şekil bahis konusudur. Mehil ya o muameleye esas olan vakıanın yapıldığı günden itibaren işlemeğe başlar veya vakıanın yapıldığı gün hesaba katılmayarak onu takip eden günden itibaren işler. Bu hallerden birincisine tabîi (a momento ad momentum) diğerine hukukî başlangıç zamanı denir²².

Mehlin, mehle esas olan başlangıcı gösterilmemiş ise, kaide olarak yapılan muamelenin tefhim veya tebliğinden itibaren başlaması gerekir. Tefhimden itibaren mehlin işlemeğe başlaması için, bunun usulüne uygun olarak yapılmış olması lâzımdır. Aksi halde mehil işlemez²³. Kaide bu olmakla beraber, CMUK. nun 39 uncu maddesinde gün ile tâyin edilen mehillerde mehlin cereyanını istilzam veya tebliğ veya vakıa günleri hesaba katılmaz denilmek suretiyle, bu muamelelerin yapıldığı günlerin verilen mehille birlikte hesap edilmeyeceğini göstermiştir. Kanun vazı bu şekilde hareket ederken, gün ile tâyin edilen mehillerde mühletin cereyanına esas teşkil eden hâdisenin vukuu saatini tesbit ederek mühleti hesap etmekteki güçlüğü düşünerek, mühletin doğrudan doğruya ertesi günden itibaren

22) *Lucas*, 300, not 1.

23) *Kries*, 641, not 1.

cereyana başlamasını münasip görmüştür²⁴. Meselâ, C. Müddeiummilîği 3. Eylûlde zabıt muamelesine tevessül etmiş ise, 90 ıncı maddenin 2 nci fıkrasındaki hâkimin yapacağı tasdik için konulan üç günlük müddet 6 eylûl günü bitecektir; zira 3 eylûl hesaba katılmayacaktır. Mehil gün olarak verildiğinde başlangıç anı ne zaman cereyan etmişse onu takip eden günün ilk saatinden itibaren yani gece yarısı saat 24 den itibaren işlemeğe başlayacaktır. Mehle esas teşkil eden hâdiseyi takip eden gün bir tatil günü ise, mehlin başlangıcı nasıl hesap olunmalıdır? Kanunumuzda mehlin son gününün tatile tesadüf etmesi halinde nasıl hareket olunacağı gösterilmiş, fakat başlangıç gününün tatil veya pazara tesadüf etmesi halinde ne yapılması gerektiği hususuna müteveccih sarih bir hüküm yoktur. Bazı kanunlar, ezcümle Avusturya CMUK. nun 6 nci maddesi, mehlin başlangıcının pazar veya bayram gününe tesadüf etmesi halinde, mehlin işlemesine mani olamayacağını sarahatle belirtmiştir. Kanaatımızca hukukumuz bakımından şu şekilde düşünülmesi gerekir: evvelâ CMUK. nun 40 ıncı maddesinin 2 nci fıkrası yalnız mehlin son gününün pazar veya tatile tesadüf etmesi halinde değil, başlangıç gününün de bu günlere isabet etmesi halinde kabilî tatbik olup, mehil pazar veya tatilin bittiği günden itibaren işlemeğe başlamalıdır. Bu husus, CMUK. muzun 39 ve 40 ıncı maddelerinin ratio legis'inden istihraç olunabilir. Bundan başka, Temyiz mahkememiz 423 üncü madde hakkında verdiği Tevhidi İçtihat Kararında²⁵, mehlin adlî tatilde başlaması halinde, kanunî müddetlerin tatilin bittiği günden itibaren başlaması gerektiğini kabul etmiştir. Yukarıda saydığımız sebepler dolayısıyla, mehlin başlangıcının pazar veya tatile tesadüf etmesi halinde mehlin tatili takip eden günden itibaren başlaması gerektiğini kabul etmek gerekir.

Saat ile verilen müddetler hukukumuzda mevcuttur. Meselâ 134 ve 157 nci maddelerde olduğu gibi. Kanun saat ile verilen mehillerde başlangıç anına ait bir sarahati ihtiva etmemektedir. Doktrinde saat ile verilen mehillerin başlangıç anının, mehle esas teşkil eden hâdisenin vukuu anı (computatio naturalis) olduğu kabul edilmektedir²⁶.

Gün ile tâyin edilen mehillerde mehlin cereyanını istilzam eden tebliğ veya vakıa günleri kaide olarak hesaba katılmazsa da, bazen

24) Esbabı Mucibe, Çağlayan, 133.

25) Tev. İçt. 14.2.1934, — 1.

26) Birkmeyer, 550.

kanun sarıh hüküm sevk etmek suretiyle mehlin başlangıç zamanını tesbit etmektedir. Meselâ, eski hale getirme müessesesinin tatbikinde istida maninin kalkmasından itibaren bir hafta içinde verilmelidir²⁷. Aynı şekilde kanun yoluna müracaat için kabul edilen mehillerde de, tefhim veya tebliğden itibaren mehil işlemeye başlayacaktır. Bunun gibi, CMUK. nun 285 inci maddesinde de vakıa günü mehle sayılacaktır²⁸.

B — Mehillerin sonu :

Mehillerin sonu bakımından da bir tefrik mümkündür. Mahkemenin veya hâkimin tesbit edeceği mehiller bakımından, bu mehillerin başlangıcında olduğu gibi, sonunun da tâyin de bu mercilerin selâhiyeti mutlakdır. Mahkeme isterse bir mehli yalnız sonunu tâyin etmekle de tesbit edebilir. Kanunî mehillerde ise, bir mehlin nezaman sona ereceği kanunda gösterilmiştir. CMUK. nun 40 inci maddesine göre, mehil, hafta veya ay olarak tâyin edilmişse cereyana başladığı gün, son haftada isim, ve son ayda aynı sayı itibarıyla tekabül eden günün tatil saatinde ve şayet ay sonunda başlayıp da nihayet bulduğu ayda sayı itibarıyla mukabil gün yoksa ayın son gününde bitecektir. Son gün pazar veya herhangi bir tatile tesadüf ederse mehil; tatilin ertesi günü biter. Kendisine mehil verilen kimsenin ikâmetgahı muamele yapacağı mahalden uzakta ise Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanununun 164 üncü maddesi hükmü tatbik olunacaktır.

Kanunumuzun koymuş bulunduğu bu hüküm bazı prensipler vazetmektedir.

a — 40 inci maddenin 2 ve 3 üncü fıkraları, 39 uncu maddede bulunmadığına göre, bu fıkralar yalnız hafta veya ay olarak verilen mehillerde mi tatbik edilmelidir? Kanunun sistematığından hareket edildiği takdirde, 39 uncu maddede 40 inci maddenin 2 ve 3 üncü fıkralarına benzer bir hüküm olmaması sebebiyle meselenin menfi şekilde halledilmesi düşünülebilir²⁹; yani, gün ile verilen mehillerde son gün bir tatile tesadüf ederse mehil uzamayacak veya Hukuk Usulü Kanununun 164 üncü maddesi tatbik edilemeyecektir.

27) *Schmidt*, 96.

28) *Dalcke - Fuhrmann - Schaefer*, 1409.

29) *Birkmeyer*, 545.

Ancak, böyle bir tefsir tarzının kanunun lâfzına uygun düştüğü kabul edilebilirse de, maddenin ratio legisi ile kabilî telif olmadığı ekseri müelliflerce kabul edilmektedir³⁰. Alman Yüksek mahkemesi de tatbikatında bu ikinci fikri benimsemiştir³¹. Ancak, beyan edelim ki, doktrinde komprois bir hal tarzının da ileri sürüldüğünü zannediyoruz. Buna göre, kanun hangi maddelerinde bir muamelenin «en geç» yapılabileceği hususuna mütedair bir sarahat ihtiva etmekte ise, bu muamelenin mutlak surette yapılması gerektiği kabul edilmekte, hattâ o gün bir tatile tesadüf etse dahi durumda bir değişiklik olmaz³². Kanaatımızca 40 ıncı maddenin 2 ve 3 üncü fıkralarının 39 uncu madde için de tatbikini kabul etmek gerekir. Ancak, kanun bir muamelenin mutlak surette muayyen bir günde, veya azamî bir zamanda yapılmasını emretmekte ise, bu takdirde, mehlin bir tatile tesadüf etmiş olması halinde 40 ıncı maddenin 2 ve 3 üncü fıkralarının tatbikine imkân yoktur. CMUK. muzda azamî müddetleri gösterilerek, muamelenin en geç bu zamana kadar yapılabileceğinin tesbit edildiği hükümler vardır. Meselâ 106/3, 128, 129, 134, 222, 229 uncu maddenin son fıkrasında olduğu gibi.

b — 40 ıncı maddenin ifade tarzı, bu maddenin çeşitli şekillerde anlaşılmasına imkân verecek mahiyet arz etmektedir. Gerçekten, mehil hafta veya ay olarak tâyin edilmişse cereyana başladığı gün, son haftada isim, ve son ayda aynı sayı itibariyle tekabül eden günün tatil saatinde sona erecektir. Demek ki bu halde sona eriş, mehlin son gününün tatil saatindedir. Maddenin bundan sonra ve «şayet ay sonunda başlayıp da nihayet bulunduğu ayda sayı itibariyle mukabil gün yoksa ayın son gününde biter» ve ikinci fıkrasındaki «Son gün pazara veya herhangi bir tatile tesadüf ederse mehil; tatilin ertesi günü biter» şeklindeki ifade tarzları, yazılış itibariyle mehlin bitimi bakımından bir fark yaratıldığı hissini vermektedir. Kanun metninden hareket edilince, kaide olarak mehil son günün tatil saatinde bitecek, fakat ay sonunda biten ve geçen ay ile aynı mukabil günü olmayan mehil ile pazar ve tatile tesadüf sebebiyle ertesi günü biten mehillerin bitiş saati tatil saatinden de ileriye götürülecek, yani günün son saatinde bitmiş olacaktır. Kanunumuzun bu ifade tarzlarının mehzadan farklı olduğunu belirtmek isteriz. Bun-

30) Schmidt, 90.; Kohlrausch, 24/120.; Löwe - Rosenberg, 20/149.; von Hippel, 347, not 5.; Dalcke - Fuhrmann - Schaefer, 1408.

31) RG. 62/140.

32) Birkmeyer, 545.

dan başka, madde kabul edilirken ifadeye dikkat edilmemiş olması sebebiyle böyle bir farklı durum yaratacak kelimeler istimal edilmiştir. Mehaz kanunda mehil son günün son saatinde biter ve bu kaidedir. Her halde mehlin bitişi son günün son saatindedir. Kanunumuz kabul edilirken mehlin bitiş saati son günün tatil saatine indirilmiş, fakat bazı sebeplerle mehlin uzaması veya kısılması halinin tesbitinde, yapılan değişiklik unutulmuş mehzaz kanun aynen kabul edilmiştir. Kanaatımızca, kanunumuz mehlin nihayet bulunduğu zaman bakımından mehazdan ayrılmıştır ve son günün tatil saatinde sona ereceği kabul edilmiştir. Pazar ve tatil veya ay sonunda başlayıp da nihayet bulunduğu ayda sayı itibariyle mukabil gün olmasa dahi mehil son günün son saatinde değil, son günün tatil saatinde bitecektir.

c — 40 ıncı maddeye göre mehlin uzatılabilmesi için son günün pazara veya herhangi bir tatile tesadüf etmesi lâzımdır. Hangi günlerin tatil olduğu bu hususa mütedair istar olunan kanun ile gösterilmiştir³³.

d — 40 ıncı maddenin son fıkrası «Kendisine mehil verilen kimsenin ikâmetgahı muamele yapacağı mahalden uzaksa hukuk muhakeme usulünün 164 üncü maddesi hükmü tatbik olunur» demektedir. Bu fıkra hükmü mehaz kanunda yoktur. Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu ile ahengi temin etmek için, sonradan ilâve edilmiştir. Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanununun 164 üncü maddesine göre kendisine müddet verilen kimsenin ikâmetgahı muamele yapacağı mahalden altı saat ve daha ziyade uzakta ise müddete beher altı saat ve küsuru için bir gün zam olunur³⁴. Tatbikatta 6 saatlik mesafe 30 Km. olarak kabul edilmektedir³⁵.

e — Mehlin son günü cumartesi olduğu takdirde nasıl hareket olunması gerektiği Yüksek mahkemenin kararlarına da esas teşkil etmiştir. Hafta tatilini gösteren kanunlara göre, hafta tatili cumartesi günü saat 13 ten itibaren başlayacağından mehlin son günü cumartesi ise, mesai saati olan 13 te müddet bitecek, cumartesi tatildir düşüncesi ile mehlin pazartesiye kadar uzatılmış olduğu kabul

33) Ulusal Bayram ve Genel Tatiller hakkında kanun, 27 Mayıs 1935, No. 2739. Ulusal Bayram ve Genel Tatiller hakkında 2739 sayılı kanuna ek kanun 20 Haziran 1938, No. 3466.

34) 3. CD. 3.1.1952 3639/82, 1. CD. 6.2.1951 340/354. 4

35) C. Genel Kurulu 18.1.1934 106/103.

edilmeyecektir³⁶. Şayet mehil tatil olan bir bayram günü biter ve bu gün de cuma ise 3466 sayılı kanunun 2 nci maddesine göre cumartesi de tatil sayılacağından, mehlin pazartesi günü iş saatinin sonuna kadar uzatılmış olması kabul edilmelidir.

f — Mehillerin uzaması bakımından tesir eden diğer bir hüküm de 4473 sayılı Yangın, yersarsıntısı, seylâp veya heyelan sebebiyle mahkeme ve adliye dairelerinde ziyaa uğrayan dosyalar hakkında yapılacak muamelelere dair kanunun 43 üncü maddesinde mevcuttur. Buna göre takip müruruzamaniyle umumî ve hususî kanunlarda şikâyet ve şahsî dâva için muayyen olan müruruzaman müddetleri ve diğer kanunî müddet ve mehiller bu kanunun mahalinde tatbikine başlandığı tarihten itibaren bir ay işlemez. Bu kanunun tatbik edilmesi, Adliye Vekâletince verilecek bir karar ile olur.

Kanunumuzda, ihtilâl, dahilî harp veya umumî grev v.s. sebebiyle adlî faaliyetin durması, mehillerin de durması neticesini tevhit edeceğine dair bir hüküm yoktur. Bu sebeple, bu gibi hallerin mehillere herhangi bir tesiri olamaz. Ancak, bu gibi hallerde eski hale getirme müessesesi tatbik edilebilir³⁷.

g — Mehillerin uzaması hususunu tanzim eden diğer bir hüküm de CMUK. muzun 423 üncü maddesinde tanzim olunmuştur. Bu maddeye göre, Ceza işlerini gören makam ve mahkemeler her sene temmuzun 20 sinden eylülün 5 ine kadar tatil olunur. Tatil zamanına tesadüf eden müddetler işlemez. Bu müddetler tatilin bittiği günden itibaren 3 gün uzatılmış sayılır. Beyan edelim ki, kanunumuzun bu hükmü Alman Teşkili Mahakkim Kanununun 199 uncu maddesinden farklı olarak alınmıştır. Mevaz kanunda adlî tatilin mehillere hiç bir tesiri olmadığı sistemi benimsenmiştir³⁸.

Adlî tatilin mehillere olan tesirini hukukumuz bakımından tetkik etmek için evvelâ muamelelerin yaz tatilinde yapılabilip yapılamayacağını tesbit etmek gerekir. Mahkemeler bir muameleyi yaz tatilinde de yapabilmekte ise, bu takdirde bu muameleler bakımından mehiller normal seyrini takip edecektir³⁹. Yaz tatilinde yapıl-

36) Tev. İct. 13.11.1936., 22.

37) Löwe - Rosenberg, -9/158.

38) Graf zu Dohna, 88.; Löwe - Rosenberg, 19/1438.

39) Ceza Umumî Hey'eti 19.6.1933 153/141. Tem. Mah. Ceza Hey'eti Umumiyesi 1930 - 1934, Halk Basımevi, 1935/525.

ması caiz olmayan muameleler bakımından mehillerin hesabında da dikkat edilmesi gereken husus, mehlin tatilden evvel başlamış olup olmaması keyfiyetidir. Mehil tatilden önce başlamış ve eylülün 5 inden önce bitmesi icap etmekte ise, bu takdirde yaz tatilinin bittiği günden itibaren mehil 3 gün uzatılmış sayılır. Mehil henüz işlemeğe başlamamış ve mehlin işlemeğe başlamasını intaç eden hâdise yaz tatili içinde vukubulmuş ise, bu takdirde mehil yaz tatili içinde işlemeyecek, fakat ilk işleyiş günü tatili takip eden gün olacaktır⁴⁰.

Beyan edelim ki, 40 ıncı madde bir bakıma mehli uzatır mahiyette tesir icra etmekte, bir bakıma da mehli kısaltmaktadır. Mehil, ay sonunda başlayıp da nihayet bulduğu ayda sayı itibariyle mukabil gün yoksa ayın son gününde bitecektir. Meselâ ocak 31 de verilen bir aylık mehil şubat ayının 28 veya 29 uncu günü sona erecektir.

MEHLE RİAYET

Mevcut mehle riayet, yazılı veya sözlü müracaatın mehil içinde yapılmış olması ile mümkündür. Bu ifade tarzından da anlaşıldığı veçhile, mehle riayet edilmek için yapılan müracaatın ya şifahi veya yazılı olması şarttır.

1 — Şifahi olarak yapılan müracaatlarda, CMUK. muzun 299 ve 310 uncu maddelerinde kullanılan ifade tarzı veçhile, zabıt varakası tutulmak üzere zabıt kâtibine bir beyanma bulunulacaktır. Mehle riayet etmek isteyen kimse, şifahi beyanını selâhiyetli olmayan bir mahkemeye yapar ve bu hususta bir zabıt varakası tutulursa, mehle riayet edilmiş olması için beyanın zapta geçirildiği güne mi, yoksa zabtın selâhiyetli mahkemeye geldiği zamana mı bırakılması gerektiği hususunda Alman Yüksek mahkemesinin vermiş bulunduğu bir karar tetkike değer. Bu mahkeme, mehle riayet edilmiş olmak için, zabtın selâhiyetli mahkemeye geliş tarihine önem vermişti⁴¹.

Kanaatımızca meselenin hallinde bir tefrik tetkiki kolaylaştıracaktır. Mehil kanun yoluna müracaat mehli ise her halde selâhiyetsiz mahkemeye yapılan müracaat mehlin muhafazası için kifa-yet edeceğine göre, bunun selâhiyetli mahkemeye müddeti içinde

40) Tev. İct. 14.2.1934, 1.; 2. CD. 17.10.1959 12660/14993.

41) RG. 10/74.

gelmiş olup olmamasının tesiri olmamalıdır; zira, CMUK. nun 293 üncü maddesine göre, kabule şayan bir müracaatta kanun yollarının veya merciinin tâyininde yapılan bir hata müracaat edenin hukukunu ihlâl etmeyecektir. Kanun yoluna müracatın dışında kalan bir mehil ise, bu takdirde mehlin muhafazası için yapılan muamelelerin selâhiyetli veya selâhiyetsiz mahkemeye yapılmış olmasının tesirini müsbet şekilde kabul etmek ve zabtın selâhiyetli olan mahkemeye gelmesi zamanına değil de, selâhiyetsiz mahkemeye yapıldığı zamana bakılması kanaatındayız. Aynı şekilde selâhiyetsiz bir mahkemenin tutmuş bulunduğu zabtın aslının değil de tasdikli bir suretinin selâhiyetli mahkemeye müddeti içinde gönderilmesi halinde mehle riayet edilmediği şeklinde olan Alman Yüksek mahkemesinin kararına da iştirak etmemekteyiz⁴². Mehil içinde müracaatta bulunan kimse, hakiki imzası yerine başka bir imza atmış ise, müracaatta bulunmaya selâhiyetli olan şahıs olmak şartı ile, hakikate uymayan bir imzanın atılmış olması, müracaatın mehil içinde yapılmış olmasının kabulüne mani değildir⁴³. Ancak, müracaat mehil içinde olmakla beraber, müracaatta bulunan gerek kanundan dolayı gerek vekâletsiz olması sebebiyle böyle bir müracaata selâhiyetli değilse, yapılan müracaatın mehil içinde olduğunu kabule imkân yoktur. Mevkuf olan kimsenin yapacağı müracaatların mehil içinde olup olmadığı hususunda kanunumuzda mevcut 292 nci maddesinin daima nazara alınması lâzımdır. Buna göre, mevkuf olan maznun tevkifhanenin bulunduğu mahaldeki mahkeme kâtibine beyanatta bulunmak suretiyle de kanun yollarına müracaat edebilecektir. Kâtip bu bapta bir zabıt varakası yapacak, hâkim veya reise tasdik ettirecektir. Kanunî mehillere riayet edilmiş olmak için zabıt varakasının bu mehiller içinde yapılmış olması lâzım ve kâfidir.

2 — Yazılı olarak yapılan beyan, yine kanunumuzun kullanmış bulunduğu ifade icabı, bir istida ile olacaktır. Kaydiye harcına tâbi olan istidalar, harç alınıp pul iptal edilmedikçe muameleye konulamayacağına göre dilekçeyi veren bu işlemleri de yaptırmalıdır. Bu sebeple muamele kayıt harcı pulu üzerindeki tarihte yapılmış sayılır. Yazılı müracaat posta ile gönderilmişse, posta ile gönderme kabul edilmediğinden, postaya tevdi tarihi esas tutulmaz ve mahkemeye geç gelirse, süreye riayet edilmemiş olur⁴⁴. Alman Yüksek

42) RG. 48/276.

43) RG. 62/53.

mahkemesinin de tatbikatı bu merkezdedir ⁴⁵. Bazı müellifler ⁴⁶ mehle riayet mevzuundaki kanun hükümlerinin tefsirinde müsamaha-kâr davranılması kanaatındadırlar ve bu halde posta ile yapılan müracaatlarda, müddetin muhafazı için, postaya verilmiş tarihinin bakılmasını teklif ederler. Yazılı müracaat selâhiyetli olmayan mahkemeye yapılmış ise, yukarıda da belirttiğimiz gibi, müracaatın selâhiyetli mahkemeye geldiği zamana değil, müracaatın usulüne uygun olarak selâhiyetsiz mahkemeye yapıldığı zamana bakmak lâzımdır ⁴⁷. Müracaatın zamanında yapılmış olması için, kaydının müddet içinde yapılmış olması kâfidir. Ayrıca bu yazının müddeti içinde mahkeme kalemine de verilmiş olması şart değildir. Yapılan kaydın doğru olup olmadığı hususunun isbatına cevaz vardır ⁴⁸.

Hukukumuzda telgrafla müracaat kabul edilmiştir. Bu halde telgrafın verildiği zamana bakmak lâzımdır. Ayrıca, telgrafın selâhiyetli mahkemeye de müddet içinde gelmiş olması aranmaz.

ŞİKÂYET MÜDDETİ VE MEHİLLER

Ceza kanunumuzun 108 inci maddesine göre, fail ve fiilden haberdar olunduktan sonra 6 ay içinde şikâyette bulunulduğu takdirde, takibi şikâyete bağlı olan suç hakkında takibata tevessül edilebilecektir. Ceza kanununda mevcut bu 6 aylık mehil ile Ceza muhakemeleri usulü kanunundaki mehiller arasındaki münasebet nedir? Başka bir deyim ile, mehiller 108 inci maddedeki şikâyet müddeti için de tatbik edilebilir mi?

Bu hususta çeşitli fikirler vardır. İlk bir fikre göre CMUK. daki mehiller şikâyet müddeti için tatbik edilemezler. Bu sebeple CMUK. nun 39 ve müt. maddelerinde gösterilen ve mehle esas olan hâdisenin vukubulduğu günün mehle sayılmayacağı, son günün bir tatil veya pazara tesadüf etmesi halinde mehlin o günü takip eden iş gününün sonuna kadar uzatılmış sayılacağı hakkındaki kaide, şikâyet müddeti için tatbik edilmez ⁴⁹; zira şikâyet müddeti olarak kabul edilen zaman CMUK. na değil, Ceza hukukuna ait bir mehildir.

44) 4. CD. 3.7.1956 4600/10009.

45) RG. 10/74.

46) *Gerland*, 183.

47) Aksi kanaat, *Löwe - Rosenberg*, 20/148.; *Schmidt*, 88.

48) *Schmidt*, 88.; *Löwe - Rosenberg*, 20/148.

49) *Bürückner*, NJW. 54/1717.; *Dalcke - Fuhrmann - Schaefer*, 1408.; *Schmidt*, 90.; *Schwarz*, 16/65.; *Löwe - Rosenberg*, 19/158.; KMR, 62.

Diğer müellifler⁵⁰ ise şikâyet müddetinde de son gün tatil veya pazara tesadüf ederse, müddet bunu takip eden ilk iş gününün sonunda bitmiş sayılacağını kabul ederler, esbabı mucibe olarak da şikâyet müddetinin de bir usul hukuku mehli olduğunu gösterirler.

Bu mesele hakkında içtihadta bulunmuş olan Alman İmparatorluk yüksek mahkemesi⁵¹ CMUK. nda düzenlenmiş olan mehillerin şikâyet müddeti hakkında tatbik edilmeyeceğine karar vermiştir. Yüksek mahkememiz ise bu fasıl hükümlerinin şikâyet müddeti için de kabilî tatbik olacağına içtihad etmiştir⁵².

Alman tatbikatı son zamanlarda içtihad değiştirmektedir. Eyalet yüksek mahkemeleri⁵³ pazar ve tatil günlerinde resmî mercilerin faaliyette bulunmamalarını mucip sebep olarak göstererek, CMUK. nundaki mehilleri şikâyet süresi için de tatbik etmektedirler.

Kanaatımızca, CK. nun 108 inci maddesinde gösterilen şikâyet müddeti için kaide olarak CMUK. nun 40 inci maddesi tatbik edilmelidir. Çünkü CK. 108 inci maddesinde gösterilen müddet de CMU. Kanununda tanzim olunmuş bulunan bir mehil gibi telâkki edilmelidir. Usul hukukuna ait mehiller CMUK. da tesbit edilenlerden başka, usule müteallik olmak üzere bir tarafca yapılması gereken muameleleri de tanzim eden mehillerdir. Bu hali ile şikâyet mehli de, suçtan zarar görenin dâva ikamesine müteallik olarak faaliyette bulunabilmesini nizamlayan bir müddet olması sebebiyle, CMU. Hukuku mehli olarak kabul edilmelidir.

Doç. Dr. Ayhan ÖNDER

(Literatür 590 inci sayfada)

50) *Bennecke - Beling*, 304, not 13.; *Lucas*, 2, not 2.; *Schönke - Schröder*, 355.; *Leipziger Kommentar*, 517.

51) RG. 1/40. 1. CD. 22.12.1879.

52) 2. CD. 10.3.1949 2195/2301.

53) Düsseldorf Mahkemesi NJW. 1953/37, 7.11.1952 tarihli karar, Frankfurt Mahkemesi NJW. 1953/1235, 13.3.1953 tarihli karar.

L I T E R A T Ü R

- Beling* — Deutsches Reichstrafprozessrecht, Leipzig 1928.
- Bennecke - Beling* — Lehrbuch des Deutschen Reichstrafprozessrechts, Breslau, 1900.
- Birkmeyer* — Deutsches Strafprozessrecht, Berlin 1898.
- Brückner* — NJW. 1954/1717.
- Dalcke - Fuhrmann - Schaefer* — Strafrecht und Strafverfahren, Berlin 1961.
- Graf zu Dohna* — Das Strafprozessrecht, Berlin 1929.
- Geland* — Der deutsche Strafprozess, Leipzig 1927.
- Glaser* — Handbuch des Strafprozesses, Band, II/ Leipzig 1883.
- von Hippel* — Der deutsche Strafprozess, Marburg 1941.
- Kern* — Strafverfahrensrecht, München - Berlin 1953.
- Kohlrausch* — Strafprozessordnung, 24. Aufl. Berlin - Leipzig 1936.
- von Kries* — Lehrbuch des deutschen Strafprozessrechts, Freiburg, 1892.
- Löwe - Rosenberg* — Strafprozessordnung, 19. Aufl. Berlin 1934.
- Löwe - Rosenberg* — 20. Aufl. Berlin 1958.
- Lucas* — Anleitung zur strafrechtlichen Praxis, Berlin 1913.
- Martin* — Lehrbuch des deutschen gemeinen Criminal - Processes, Göttingen 1820.
- Önder* — Ad. Der. 1961/N. 5.
- Rosenfeld* — Reichs - Strafprozess, Berlin 1912.
- Schmidt* — Lehrkommentar zur Strafprozessordnung, Teil II Göttingen 1957.
- Schönke - Schröder* — Strafgesetzbuch, 8. Aufl. München 1957.
- Ullman* — Lehrbuch des deutschen Strafprozessrechts, München 1893.
- Zachariae* — Handbuch des deutschen Strafprocesses, Göttingen 1861.